

Проблеми законності: академ. зб. наук. пр. Харків : Право, 2009. Вип. 100. С. 291–304.

3. Философский словарь : под ред. И. Т. Фролова. Москва : Политиздат, 1987. 590 с.

Грига Марія Андріївна,

старший науковий співробітник наукової лабораторії з проблем протидії злочинності Навчально-наукового інституту № 1 Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

СУБ'ЄКТИВНА СТОРОНА НЕЗАКОННИХ ДІЙ З ДОКУМЕНТАМИ НА ПЕРЕКАЗ, ПЛАТІЖНИМИ КАРТКАМИ ТА ІНШИМИ ЗАСОБАМИ ДОСТУПУ ДО БАНКІВСЬКИХ РАХУНКІВ, ЕЛЕКТРОННИМИ ГРОШИМА, ОБЛАДНАННЯМ ДЛЯ ЇХ ВИГОТОВЛЕННЯ

Під суб'єктивною стороною злочину розуміється його внутрішня сторона, тобто психічна діяльність особи, що відбиває ставлення її свідомості й волі до вчиненого суспільно небезпечного діяння та його наслідків [2, с. 129]. Виходячи з того, що злочин, передбачений ст. 200 КК України, має формальний склад, визначення його суспільно небезпечних наслідків, бажання їх настання або свідоме їх допущення є не обов'язковими (факультативними) ознаками складу цього злочину. Але при цьому вольовий момент умислу (бажання чи свідоме допущення) поширюється на саме діяння.

Предметом усвідомлення як елемента умислу при вчиненні злочину, передбаченого ст. 200 КК України, є: 1) предмет злочину – платіжні засоби, через усвідомлення якого особа, яка вчиняє суспільно небезпечне, діяння усвідомлює об'єкт злочину (тобто хоча б у загальних рисах розуміє факт посягання на суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом). Це, на нашу думку, відбувається через усвідомлення ознак предмета злочину, які в криміналістичній літературі, як вже вказувалось, розглядають як універсальні (загальні), притаманні кожному предмету злочину¹, як-то: *соціальна, фізична, юридична (нормативна)* [4, с. 67–73; 3, с. 8, 9] ознаки, а також як спеціальні ознаки – *інформативність, імперативність і функціональне (спеціальне)* призначення цих предметів; 2) фактична сторона злочину, що вчинюється у зв'язку з незаконними діями з документами на переказ, платіжними

¹ Йдеться про випадки, коли предмет є обов'язковою ознакою предмета злочину.

картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків. Різновидами цих діянь є: а) *підроблення документів на переказ, платіжних карток та інших засобів доступу до банківських рахунків*; б) *їх придбання*; в) *їх зберігання*; г) *їх використання*; д) *їх перевезення з метою збуту підроблених документів на переказ чи платіжних карток*; е) *збут підроблених документів на переказ, платіжних карток та інших засобів доступу до банківських рахунків*; 3) суспільна небезпека діяння, тобто характеристика (хоча б у загальних рисах) об'єкта злочину й соціальної забарвленості його об'єктивної сторони.

Враховуючи вищевказане, приходимо до висновку, що винна особа усвідомлює фактичну сторону (характер і спосіб діяння) й суспільну небезпеку незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, а також предмет злочину (платіжні засоби) та його ознаки) і, таким чином, усвідомлює об'єкт злочину (тобто хоча б у загальних рисах розуміє факт посягання на суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом). Отже, суб'єктивна сторона досліджуваного злочину характеризується прямим умислом, оскільки, вчинюючи дії, вказані у ст. 200 КК України, особа не може не бажати їх здійснення, а звідси – і причинення шкоди об'єкту кримінально-правової охорони. Як впливає зі змісту ч. 1 ст. 200 КК України, а також аналіз у об'єкта, предмета й об'єктивної сторони незаконних дій з документами на переказ, платіжними картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обов'язковою ознакою суб'єктивної сторони цього злочину є мета.

Мета злочину – це ідеальний образ бажаного результату, до якого прагне злочинець, вчинюючи суспільно небезпечне діяння [1, с. 184]. Як впливає з диспозиції ч. 1 ст. 200 КК України, особа при підробленні платіжних засобів переслідує певну мету – їх збут. Ця мета пов'язана й з іншою – з використанням таких засобів. Безумовно, дії, вказані у ч. 1 ст. 200 КК України, з урахуванням предмета розглядуваного злочину, вчинюються не самі по собі, а *для наступного використання підроблених платіжних засобів*. Це впливає із природи предмету цього злочину і основної ознаки його об'єктивної сторони – «підроблення» платіжних засобів. Їх використання може бути здійснено особою, яка підробила платіжний засіб, або іншими особами. У першому випадку особа підробляє платіжний засіб і сама ж його використовує; у другому особа, що підробила платіжний засіб, збуває (передає) його іншим особам, які цей засіб отримали (придбали) й у подальшому використовують за функціональним (спеціальним) призначенням. Водночас при використанні цього засобу метою виступає ініціювання протиправного переказу грошей, у тому числі і протиправного заволодіння ними. Метою

здійснення збуту, як правило, є бажання отримати незаконним шляхом грошові кошти.

При придбанні, зберіганні, перевезенні, пересиланні підроблених документів на переказ чи платіжних карток *метою всіх дій є збут підроблених платіжних засобів*.

Тому кожне діяння досліджуваного складу злочину має свою мету. Певні цілі хоча й різняться між собою, але гуртуються в ланцюжок послідовних дій, змінюючи одна одну, – від первинних (збуту) до вторинних (використання) і так до кінцевої мети – ініціювання переказу грошових коштів і протиправного заволодіння ними. У разі збуту підроблених платіжних засобів злочинець як зазвичай отримує незаконним шляхом грошові кошти (чи майно) від особи, якій він їх збуває. У свою чергу, особа, яка використовує підроблені платіжні засоби, отримує теж незаконним шляхом грошові кошти за (чи має це за мету) допомогою незаконних трансакцій (переказу грошових коштів), здійснених шляхом підроблення зазначених платіжних засобів.

Отже, кінцевою метою злочину, передбаченого ст. 200 КК України (і при збуті, і при використанні підроблених платіжних засобів), вважаємо отримання незаконним шляхом грошових коштів (або майна). Але кваліфікація розглядуваного злочину в кожному випадку залежить від конкретних дій винної особи й конкретної мети, для досягнення якої вони вчинювалися (збут, використання підроблених платіжних засобів, отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна). Але факт заволодіння грошовими коштами лежить за межами складу злочину, передбаченого ст. 200 КК України і потребує додаткової кваліфікації.

У ч. 1 ст. 200 КК України вказано, що обов'язковою ознакою при підробці придбанні, зберіганні, перевезенні, пересиланні підроблених документів на переказ чи платіжних карток є спеціальна мета – *збут указаних предметів*. У той же час *мета використання підроблених платіжних засобів* при вчиненні зазначених дій в законі не передбачена, що, на наш погляд, є прогалиною в законодавстві. Як уже зазначалося, при підробленні платіжних засобів винна особа (з точки зору механізму злочинного посягання) має за мету (вторинну) використання цих засобів для доступу до банківських рахунків і протиправного ініціювання переказу грошей. Таким чином, і при придбанні, і при зберіганні, і при перевезенні, і при пересиланні з метою збуту підроблених платіжних засобів завжди в наявності існує певна мета – використання цих предметів (вказівка на мету не містить у нормі). Отже, не має жодних підстав для декриміналізації досліджуваних дій, якщо метою зазначених діянь є використання цих предметів особою, яка підробила такі предмети. Ось чому пропонується доповнити ч. 1 ст. 200 КК України, де поряд з метою –

збуту підроблених платіжних засобів, указати й на іншу мету (головну) – використання таких засобів. З огляду на це, вважаємо, за сенс викласти ч. 1 ст. 200 КК України у наступній редакції: *Підроблення документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків, а так само їх придбання, зберігання, перевезення, пересилання з метою використання чи збуту...*

При цьому слід зазначити, що придбання, зберігання, перевезення, пересилання, використання підроблених платіжних засобів у деяких випадках не може тягти за собою кримінальну відповідальність: наприклад, коли особа не знає про те, що платіжна картка підроблена, а їй, у свою чергу, хтось дав в оплату боргу, або особа її знайшла і прийняла за справжню та ін. У першому випадку не існує мети злочину – отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна, у другому – дії особи можуть підпадати під інші статті КК України.

Заслужують також правової оцінки такі дії, як підроблення платіжних засобів без мети збуту чи використання. Іншими словами, особа, яка, приміром, задля розваги чи щоб продемонструвати свою так звану «майстерність» виготовляє, платіжні картки, що мають схожість з оригіналом. Натомість вони не мають конкретної інформації, записаної на магнітну смугу або чіп, яку можна було б використати для здійснення незаконних трансакцій. У таких випадках немає мети злочину – використання чи збуту платіжних карток, як і кінцевої цілі – отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна. У цьому разі може йтися лише про імітацію платіжних карток, а не про їх підроблення з метою використання чи збуту.

Мотив злочину – це породжене системою потреб усвідомлене й оцінене спонукання, що є ідеальним підґрунтям і виправданням суспільно небезпечного діяння [1, с. 180]. Як уже вказувалося, кінцевою метою розглядуваного злочину є отримання незаконним шляхом грошових коштів або майна, а значить, його мотив є корисливим². Безумовно, при вчиненні незаконних дій з платіжними засобами може мати місце й інша мотивація (помста, хуліганство, конкуренція тощо). Але названі мотиви можуть бути лише додатковими (факультативними), що стоять за головними (корисливими) і на кваліфікацію вчиненого злочину не впливають.

На підставі проведеного дослідження зробимо *наступні висновки*:

1. При вивченні злочину, передбаченого ст. 200 КК України, винна особа усвідомлює фактичну сторону (характер і спосіб) і суспільну небезпеку незаконних дій з документами на переказ, платіжними

² Аналіз судової практики свідчить, що у всіх випадках особи, засуджені за ст. 200 КК України діяли з корисних мотивів і переслідували корисні цілі.

картками та іншими засобами доступу до банківських рахунків, обладнанням для їх виготовлення, а також предмет злочину (платіжні засоби) і через ознаки останнього усвідомлює об'єкт злочину (тобто хоча б у загальних рисах розуміє факт посягання на суспільні відносини, охоронювані кримінальним законом) і бажає вчинити такі дії. Отже, суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 200 КК України, характеризується прямим умислом.

2. При вчиненні розглядуваного злочину, а саме *при підробленні платіжних засобів*, особа ставить перед собою певну мету – використання чи збут підроблених платіжних засобів. *При їх використанні* метою є передача доручень або інформації на переказ грошових коштів між суб'єктами переказу грошових коштів чи отримання їх готівкою і в такий спосіб одержання незаконним шляхом грошових коштів. *Метою здійснення збуту* є отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна. При придбанні, зберіганні, перевезенні для збуту підроблених документів на переказ, платіжних карток чи інших засобів доступу до банківських рахунків метою всіх цих діянь є збут зазначених засобів або (та) їх використання. Загальною метою злочину, передбаченого ст. 200 КК України, вважаємо отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна. Але кваліфікація досліджуваного злочину в кожному випадку залежить від конкретних дій винної особи й конкретної цілі, для досягнення якої вони вчинювалися (збут, використання, отримання незаконним шляхом грошових коштів чи майна).

3. Мотив – корисливим, хоча він виступає факультативною ознакою даного складу злочину.

Список використаних джерел

1. Дагель П. С., Котов Д. П. Субъективная сторона преступления и ее установление. Воронеж, 1974. 243 с.
2. Кримінальне право України: Загальна частина: за ред. М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. Київ-Харків: Юрінком, 1997. 368 с.
3. Лащук Є. В. Предмет злочину в кримінальному праві України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. 12.00.08. Київ, 2005. 20 с.
4. Панов Н.И. Понятие предмета преступления по советскому уголовному праву. *Пробл. правоведения*. Вып. 45. 1984. С. 67–73.